

Esitys Käymäläseura Huussin Kuivakäymäläseminaarissa Tampereella elokuussa 2009

” Sisäkuivakäymälä ja rakentamista luvittava ja valvova viranomainen”

1. Oletus

Rakentamista luvittava ja valvova viranomainen on rakennusratkaisuja koskien ilmeisessä keskipisteessä: huolehtivat kaavoituksen ja rakennusjärjestyksen mukaisista toteutuksista ja ratkaisuista mutta ovat myös, ei välttämättä lain tai asetusten velvoittamina mutta keskeisenä toimijana rakennuslupaa hakevan osapuolen neuvonantajia. Rakennus- tai toimenpidelupaa hakevalla on lukuisia kysymyksiä missä rakentamisen keskiössä toimivan viranomaisen kokemuspiiristä etsitään vastauksia ja mielipiteitä.

Omassa hankkeessani näitä kysymyksiä pohdittiin viranomaisen kanssa koskien erityisesti sisäkuivakäymäläratkaisuja. Pidättyvästä suhtautumisesta päädyin olettamaan että ennestään tuttu tilanne eli ”kompostoiva käymälä ulkokuivakäymälä on hyväksyttävä mutta sisätiloissa ongelmallisempi” on edelleen voimassa. Miksi näin, mitä ongelmia näihin liittyy, sitä ryhdyin selvittämään ja näistä havainnoista esitykseni koostuu .

2. Rakentamista luvittavan ja valvovan viranomaisen rooli ja vastuu

Rakentamista luvittavan ja valvovan viranomaisen rooli on selkeästi määritelty. Rooliin ei oikeasti kuulu rakennuslupaa hakevan asiakkaan neuvonta muun kuin heidän toimialaansa kuuluvien kysymysten osalta. Muu neuvonta tapahtuu viranomaisen avuliaisuudesta riippuen. Tällainen vapaaehtoisuuteen perustuvan neuvovan roolin ottaminen voi olla kiusallinen koska se tuo mukanaan neuvoihin sisältyvän moraalisen vastuun. Toisaalta luonnollista on, että apua ratkaisuihin ja toteutuksissa haetaan juuri viranomaisilta, onhan heidän asemansa riippumattomana osapuolena ja toteutuneiden hankkeiden ja niistä kertyneiden kokemusten tietokeskiössä ilmeisen edullinen. Näin ollen voisi kuvitella, että nimenomaan tässä roolissa viranomainen voisi erityisen tehokkaasti neuvonnalla edistää uusien ratkaisujen kuten kompostikäymälöiden yleistymistä

Roolin pohtiminen on erittäin tärkeää viimeistään nyt kun sadat tuhannet kiinteistöt valmistautuvat uusimaan jäte- ja jätevesiratkaisujansa. Kiinteistön omistajat ovat parhailaan ratkaisuja kiihtyvällä vauhdilla kauppaavien toimijoiden varassa samalla kun tulevaisuutta ajatellen jätehuollossa otetaan ratkaisevia askelia.

Eli minkä roolin viranomainen voisi ottaa sisäkuivakäymälöiden yleistymiseen ja onko siihen mahdollisuuksia ja edellytyksiä? Entä mikä on heidän suhtautumisensa ympärivuotisessa sisäkäytössä olevaan kuivakäymälään, voidaanko sitä suositella vaihtoehtoksi vai onko se todellakin enemmän ongelma itsessään kuin ratkaisu? Suunnittelin tämän selvittämiseksi kyselyä kuntien ja kaupunkien rakennusviranomaisten

suuntaan mutta suunnitelma ei toiminut. Sen sijaan olen haastatellut etelärannikon suurten haja-asutusalueen ja kesäasuntokäytössä olevien merkittävien rantakaava-alueiden kuntien rakennusviranomaisia. Otanta on vaatimaton, tuskin edustaa mitään tilastollista totuutta mutta viitoittaa kenties polkua sisäkuivakäymälöiden yleistymiselle..

3. Ongelma 1

Lähtökohtaisesti teknisten toimien suhtautuminen kompostoiviin sisäkäymäläratkaisuihin on suopea. Suopeus ei perustu pelkästään kompostoivan käymän tehokkuudelle ravinteiden sitojana paikan päällä vaan myös kunnalliseen kokonaistalouteen mihin mm liittyvät keskuspuhdistamapasiteetin tulevat mitoitusarpeet. Usealla paikkakunnalla tämä nähdään merkittävänä kysymyksenä nyt kun jäteratkaisuja aletaan uusia kiihtyvällä tahdilla

Kaupunkien ja kuntien teknisillä toimilla on kuitenkin kuivakäymälöistä vain vähän kokemusta ja niihin liittyvän normituksen puute on selkeä ongelma. Yleisesti todetaan, että suunnitteluohjeita ei ole olemassa eikä hyväksytyjä ohjeita esimerkiksi kompostijätteen tai suotonesteiden jatkokäsittelylle. Asetelma on siis sellainen, että suositella voi mutta vahvat argumentit puuttuvat ohjata asiakkaita valitsemaan kuivakäymäläratkaisun jos kaava sallii vesikäymälän.

4. Ongelma 2

Tehokkaan neuvonnan kannalta toinen viranomaisten kohtaama ongelma on, että he ovat yleensä ratkaisujen suhteen ”jälkijunassa”. Yleensä viranomaiskonsultointi tapahtuu jo alustavasti laadittujen suunnitelmien pohjalta, missä useaan periaateratkaisuun on jo ajatuksissa sitouduttu. Ainakin uudisrakenteissa hyvin toimiva sisäkompostointiratkaisu pitäisi ottaa huomioon tilaratkaisuissa jo suunnittelun alkuvaiheessa ja silloin rakennuslupaa hakevan asiakkaan käännäminen vesihuuhtelusta kompostointiin voi merkitä suunnitelmiin oleellisia muutoksia. Mikäli asiakkaan käymäläratkaisun valinta perustuu vapaaehtoisuuteen, on lopputulos viranomaisten kokemusten perusteella yleensä kuivakäymälän tappioksi. Mikäli kaavamääräys taas edellyttää kompostointia, on viranomaisten kokemusten perusteella edessä pitkälinen väsytysvaihe.

5. Ongelma 3

Kysymys siirtyy siis hankkeen toteutuksen ylävirtaan eli suunnittelijoiden suuntaan. Onko osaamista ja sitä kautta mahdollisuutta vaikuttaa jo suunnitteluvaiheessa asiakkaan käymälävalintaan? Vastaus on jälleen, että kuivakäymäläratkaisuista on heikosti jos ollenkaan normistoluonteista ohjeistoa. Tästä syystä suunnittelijan on helpompaa ja turvallisempaa nojautua periteisiin ja ohjepohjaisiin ratkaisuihin. Arkkitehdit eivät tunne kuivakäymälöihin liittyvien tilaratkaisuiden vaatimuksia eivätkä pysty takaamaan suunnittelun toimivuutta. Haastatteleman suunnittelijat toteavat, että näistä syistä kompostoiva käymäläratkaisu pääsääntöisesti suunnitellaan vain pakon sanelemana ja suunnitteluarvoja haetaan laitetoimittajilta. Tilannetta ei pidetä hyvänä koska ratkaisut taipuvat olemaan räätälöityjä erityisratkaisuja ja sitoutuminen tiettyyn laitteeseen

joudutaan tekemään hyvin alkuvaiheessa. Lopullisesta laitevalinnasta vapaata yleisratkaisua ei tunneta.

Lvi- suunnittelijan kannalta ongelmiksi koetaan erityisesti:

- kompostoivan ratkaisun suhde ilmastointiin; mitoitusarvot puuttuvat ja ei tunneta, miten esimerkiksi kompostiastian tuuletustarve suhtautuu varsinaiseen sisäilmajärjestelyyn
- kompostoituneen jätteen jälkikäsittely
- suotonesteen jälkikäsittelyn ohjeistus puute (jos siitä edellytetään selvitystä)
- erityiset hygieniavaatimukset

6. Ongelma 4

Uudisrakentajien tai jätevesijärjestelmien uusimiseen toimenpidelupaa hakevien suhtautuminen kompostoiiviin sisäkäymälöihin on pääsääntöisesti kielteinen. Mielikuva sisälle rakennetusta kuivakäymälästä on edelleen pahimmilleen painajainen takavuosien ulkokäymälästä, missä karpäset pörräävät, itikat purevat takapuoleen ja lemu on vastenmielinen. Käymälän kompostisäiliön hoito ja tyhjentäminen koetaan työlääksi ja epäsiistiksi touhuksi, johon sitoutuminen vaatii asian harrastusta.

Rakennusviranomaisten kokemus on, että vaikka kaavamääräyskin edellyttäisi kompostoivaa käymäläratkaisua, asiakkaat ovat valmiit vuosien uuvutustaisteluun saadakseen umpisäiliöllisen vesihuuhtelukäymälän.

Omakohtaisesti sisälle kuivakäymälää ehdottavat asiakkaat ovat poikkeus, jonka takaa löytyy tietoisuutta ympäristöä säästävistä ratkaisuista, harrastusta asiaan ja perehtymistä toimiviin ratkaisuihin.

7. Oliko alun olettamani oikea

Lähtökohtani olettamani, että kompostoivat sisäkäymälät olisivat viranomaisille ongelma, osoittautui asennetasolla vääräksi mutta toteutustasolla oikeaksi. Ratkaisun ympäristölliset edut ja kustannustehokkuus myös kunnallisena kysymyksenä on hyvin tiedostettu. Vaikeus kohdataan normituksen ja suunnitteluohjeistuksen puutteiden vuoksi.

Suunnittelupuolella tilanne on sama, normituksen puuttuminen ei edistä kompostoivien ratkaisujen yleistymistä ja on itse asiassa este ottaa ne ainakin vaihtoehtoiseksi siinä vaiheessa kuin pitääkin eli jo suunnittelun alkuvaiheessa.

Yllätys ei liene loppukäyttäjien varauksellinen suhtautuminen kompostoiiviin sisäkäymälöihin. Silloinkin kun rakentamista luvittavilla ja valvovalla viranomaisilla olisi kaavallinen tuki puolellaan edellyttää tällaista ratkaisua, rakentajat ovat valmiita pitkälliseen vääntöön saadakseen kuitenkin vesihuuhtelukäymälän. Mielikuvat ovat ilmeisen lujassa. Olisi väärin väittää että tämä olisi heidän vikansa koska mielikuva on aina oikea niin kauan kun se korjautuu uudella ja paremmalla mielikuvalla.

8. Loppupäätelmä

Yllä esitettyjen neljän ongelman rypäs ei varmaankaan tule yllätyksenä alan toimijoille. Käymäläseura Huussi on tehnyt ja tekee erinomaista työtä kompostoinnin virallistamiseksi mutta aika alkaa olla kriittinen tekijä ehtiä suunnitteluohjeilla ja normituksella ja mielikuvien parantamisella järjestelmien uusimistahtiin. Kilpailevilla ratkaisuilla on täysi syy tehdä kaikkensa, jottei näitä kuitenkaan syntyisi ja että epäsiisti huussimielikuva edelleen säilyy voimissaan, onhan kompostoiva ratkaisu ympäristöystävällinen, luontoa ja infraa säästävä ja vieläpä taloudellisesti edullinen ratkaisu.

Suunnittelijakunta toteaa yksiselitteisesti, että mikäli ensi vuoden (2010) aikana suunnitteluohjeistusta ja normistoa synny, jäävät kompostoivat sisäkäymäläratkaisut käytännössä niiden vaihtoehtojen ulkopuolelle, mistä 2014 mennessä uusittavat ratkaisut haetaan.